

Kako je barok vidio Ifigeniju, a mletački drvodjelac rezbario okvir portreta jednog vojskovođe

U me su uprte oči čitave divne Helade, o meni zavisi plovidba mornarice i pad Troje, o meni čast grčkih žena. Sve ću ja to svojom smrću obraniti; slava će ovjenčati ime moje, zvat ću se osloboditeljica Helade! Zar da se ja, smrtnica, usprotivim božici Artemidi jer joj se sviđje da ište moj život za domovinu, tako o Ifigeniji kazuju knjige, a barokni je patos digao sliku na višu razinu, ikonografski smjestio likove, dodao dinamiku, sve uskovitlao i doveo jednu životnu tragediju do ceremonije dostojne pamćenja kroz tisućljeća. Slika, po svemu sudeći talijanske provenijencije, dospjela je iz *Sabirnog centra*, nakon razaranja u Drugom svjetskom ratu u fundus Galerije umjetnina Narodnog Muzeja Zadar, kao i panoi izloženi u ovoj prostoriji, te je stajala deponirana dok nije restaurirana i zasjala u svojoj punoj ljepoti na izložbi 2012. godine.

Barok je u Zadru ostavio vidljivih pečata i u arhitekturi i u umjetničkim djelima. Osobito je plodno 18. st jer je relativno mirno razdoblje nakon stoljetnih ratovanja omogućilo ljudima veće posvećivanje umjetnosti. Barokni portret vojskovođe, kneza Posedarskog prikazuje Franu, najznačajnijeg člana te obitelji, u raskošnom okviru ukrašenom armatološkim insignijama rad mletačkog drvodjelca i pozlatara. Intarzirana komoda sekretar smještena ispod ovog portreta i nakon nekoliko restauracija koje je doživjela kroz tri stoljeća svojom raskošnom izvedbom upotpunjuje ovaj ambijent.

Marmontov prolaz i pokućstvo o kojem je pisala Ida von Reinsberg Düringsfeld

Poslije prve austrijske uprave koja je trajala od pada Venecije 1798. do 1806. godine Zadar dobiva francusku upravu pod Napoleonovim generalom Augustom Marmontom, čovjekom koji će u mnogočemu utjecati na povijest Dalmacije i nastojati unaprijediti život i stanje u do tada prilično zaostaloj pokrajini. Upravo netom je bila završena rekonstrukcija Kneževe palače koju je izvodio Franjo Zavoreo od 1804. do 1807. Godine. Da li je ampirski oslikani friz bio naručen direktno od Francuza ili izrađen netom prije ostaje otvorenim pitanjem. Povijest nam kazuje kako je u Kneževoj palači neko vrijeme stolovao ovaj vojskovođa, dok je u susjednoj Providurovoj palači boravio civilni namjesnik Vicenco Dandolo. Francuske provenijencije su četiri zidna panoa, tzv. trumoi koji krase zidove prostorije, od kojih dva pripadaju stilu Louisa XVI, a dva stilu empire. O pokućstvu iz ovog salona pisala je Ida von Reinsberg Düringsfeld, njemačka književnica koja sredinom 19. st. putuje Dalmacijom i donosi sljedeću priču: *Mali dvorac grofa Lantane nalazi se nedaleko od obale. Kratka aleja vodi do malog dvorišta okružena zidom, par stepenica vodi u predvorje, koje na suprotnoj strani ima vrata, što vode u mali vrt. Vrt je bio prazan isto kao i dvorište. Vratili smo se u kuću, hodali po sobama dolje i gore, sve su bile otvorene, sve pune starog namještaja, starih nepoznatih slika; pune raznih prirodnih rariteta. Osjećala sam se kao u začaranoj šumi. Jesmo li mi uopće u kući Lantana? Konačno kad sam se već ugodno smjestila na ležaljci u spavaćoj sobi, kao da sam iz salona čula: „Signor Conte!.*

Minijature obitelji Borelli i dva Skvarčinina portreta

Poput svega prolaznoga u životu i pokućstvo je ovisilo o trenutnom hiru mode. Bidermajer je stil priznatog obrtničkog staleža. Nekadašnju raskoš zamijenili su jednostavni oblici i udobnost, solidna izradba koja se osobito opaža u udobnim garniturama za sjedenje u dnevnom boravku koji u domu postaje glavno mjesto okupljanja, a u kojem dominira sofa, nekoliko stolica i naslonjača.

Minijatura kao likovni izričaj dobiva posebnu važnost početkom 19 stoljeća. Ciklus od jedanaest minijatura obitelji Borelli jedini je takav sačuvan na ovom području. Prikazuje članove jedne obitelji u rasponu većem od 100 godina. Posebnost je ovih minijatura što na jednom mjestu možemo vidjeti kako su nastajale i mijenjane slikarske tendencije u vremenskom okviru. Obitelj Borelli je od slikara Ivana Skvarčine (Giovanni Squarcina), rođenog Zadrana (mentor mu je bio zadržki slikar Francesco Salghetti Drioli) naručila nekoliko portreta od kojih dva reprezentativna prikazuju Antoniju rođenu Cattani i Francesca Borellija. Upravo tada se obitelj Borelli najviše financijski uzdigla. Francesco Borelli studirao je pravo iako nije završio fakultet i 1834. godine, kada je postao punoljetan, morao je preuzeti brigu oko imanja. Kada je imao 24 godine oženio se s 15-godišnjom Splićankom, Antoniom de Cattani, kćerkom svjetski poznate botaničarke. Imali su dvanaestero djece. Sam je vodio mnogobrojne pravne sporove, uključujući i onaj najduži, s državom Austrijom, nazvan Franov tridesetogodišnji rat. Sudski spor s Austrijom oko prava vlasništva nad Vranskim feudom, koji je Austrija osporavala Borellijevima, trajao je od 1851. do 1881. godine. U razdoblju trajanja sudske parnice obitelj je vrlo teško živjela. Uporni Fran se na kraju, kada je imao 72 godine, časnog nagodio s Austrijom i vratio imanje i bogatstvo.

Sam Skvarčina u kasnijem se životu posvetio golemom slikarskom platnu na temu *Odricanje Galilejevo* veličine 600 x 400 cm, koje nikada nije uspio prodati, a životna i umjetnička fiksacija na ovu sliku dovela je do toga da je umro u krajnjoj bijedi 1891. godine u Veneciji.

Jedan carski portret i tri umjetnika i salonska garnitura obitelji Desnica

1896. godine Vlaho Bukovac slika portret cara Franje Josipa, pretposljednog monarha Habsburg-Lothringen dinastije koja je Zadravu vladala od pada Venecije do kraja I svjetskog rata. Odlukom tog istog cara Zadar u drugoj polovici 19. st. prestaje biti vojna utvrda. Počinju se rušiti bedemi s morske strane zbog ratne opasnosti. Grad počinje dobivati nove vizure i tada će na obali biti izgrađen niz reprezentativnih zgrada. Obitelj Desnica čiji je potomak književnik Vladan Desnica, u ovo vrijeme preuređuje svoj posjed u Islamu. Izloženi neobarokni salon nalazio se tada na njihovom imanju u okolici.

Zbog prestanka ratne opasnosti, ali i novog načina ratovanja dozvoljava se izgradnja na gradskim bedemima. Tada nastaje palača Drioli jedna od najreprezentativnijih palača u gradu. Francesco (Franjo) Salghetti Drioli, akademski obrazovan slikar, izrađuje po Strossmajerovoj narudžbi dvije velike kompozicije *Mojsije pred Faraonom i Slogu* u trenutku zanesenosti južnoslavenskom idejom. Njegovi potomci naručit će okvir za sliku koju je izradio još jedan slikar koji djeluje na ovom prostoru, Antonio Zuccaro, ali je slika odnesena u Italiju za vrijeme Drugog svjetskog rata. Ostao je okvir kao svjedočanstvo s natpisom u spomen tom slikaru kao i Zuccarova slika *Portret nadbiskupa Maupassa*.

Kipar Bruno Bersa 1900. godine izrađuje mramorno poprsje Gusppea Verdija za Novo kazalište koje je otvoreno 1865. godine izvedbom njegove opere *Krabuljni ples*. Kasnije je kazalište nazvano Teatro Verdi. To je poprsje, zapravo, jedini spomen na ovo velebno zdanje koje je srušeno u savezničkom bombardiranju za vrijeme Drugoga svjetskog rata. Kazališni život prije izgradnje Novog kazališta odvijao se u Teatru nobile u kojem je gostovala i slavna glumica Eleonora Dusse, a plakat iz 1863. godine donosi sljedeći tekst: *Duse i Lagunaz, koji se po prvi puta javljaju u ovom glasovitom glavnom gradu kao glavni glumci, puni su nade da će steći sklonost publike koja se uvijek pokazala kao mecena glumačke umjetnosti. Svi umjetnici žele da pridobiju simpatiju tog pučanstva i slavnog garnizona, zbog čega će se natjecati tko će pokazati više uvježbanosti, mara i ljubavi u umjetnosti koju zastupaju.* (J Sabalich)

Portreti obitelji Nassis u neorenesansnom uredu prvog voditelja Galerije umjetnina

Historijsko slikarstvo nije dominiralo samo u 19. st. Oživljavanje povijesti oduvijek je privlačilo kako umjetnike tako i naručioce.

Početak 17. st. naručila je obitelj Nassis portrete svojih slavni predaka. Svi iz obitelji Nassis prikazani na portretima bili su u vrijeme nastanka ove galerije portreta mrtvi već nekoliko stoljeća. Očito je memorija članova obitelji koja je trajala kroz to razdoblje prevagnula u želji da na ovaj način oživi i prikaže slavne članove svoje obitelji koji su kroz povijest obnašali važne uloge u Zadru. *Obitelj Nassis je hrvatska plemićka obitelj iz Zadra, a u izvorima se spominje od prve polovice 13. st. U 14. st. Nassis su bili pobornici anžuvinske vlasti i protivnici Mlečana. Pojedini članovi obitelji sudjelovali su u protu mletačkoj pobuni 1346. godine. U 14. i 15. st. djelovalo je više uglednih članova obitelji među kojima više sudaca i rektora.* (Hr. enciklopedija). U 19. st. zadnja članica ove obitelji poklonila je ove portrete 1842. godine Zadarskoj općini, kako stoji na natpisu jednog od portreta. Portreti su nakon toga bili smješteni u Biblioteci Paravia koja se dugo nalazila u Gradskoj loži. U fundus Narodnog muzeja Zadar dolaze 1971. godine.

U istoj Loži nakon ratnih razaranja u Drugom svjetskom ratu nalazio se Sabirni centar, u koji su donošene iz ruševina sakupljane umjetnine koje su sačuvane od uništenja. Takav jedan neorenesansni crni komplet pokućstva dopijeva u Galeriju umjetnina, netom osnovanu iza Drugog svjetskog rata čime se oprema kancelarija prvog voditelja Galerije umjetnina. Sama Loža uskoro postaje izložbeni paviljon, prvo Galerije umjetnina, a nakon spajanja 1962. godine cijelog Narodnog Muzeja Zadar, te postaje prostor u kojem se odvija izlagačka djelatnost s manjim prekidima, zbog rekonstrukcije, sve do današnjih dana.

Luxardova neorokoko soba i kako je francuski putopisac vidio Zadar 1888. godine

1888. godine Piere Bauron o Zadru kaže: *Zadarske su ulice čiste i uske, veoma bučne, pune malenih kola, djece, žena, muškaraca. Došao sam na trg. Kakva graja i kakvo šarenilo. Na trgu vlada jezična konfuzija. Prodaje se i kupuje na svim mogućim narječjima, a kupuju se raznovrsni obrtni proizvodi. Zadar je glavni grad okružja. Iste večeri šetao je Bauron zadarskim korzom pa o toj svojoj šetnji piše: Ljudi koje sam večeras sreo nisu oni isti koje sam vidio jutros na trgu. Muškarci i žene odjeveni su po najnovijoj francuskoj modi. Kod ženskog svijeta dominiraju bijela i žarke boje, mada se kod svih šetača osjeća aristokratski ukus u načinu oblačenja. Da ne čujem nepoznat jezik mislio bi da se, sudeći po odijelima nalazim u nekom talijanskom ili južnofrancuskom gradu. Nije samo moda nego i način života, izgradnja i uređenje domova pratilo svjetske trendove. U ovo doba u Zadru cvala je i proizvodnja likera. Sve su zadarske tvornice u osmom desetljeću proizvodile do 250 000 staklenki raznih likera. Poslije je ta proizvodnja još narasla. Zadarske je likere krasila dobra kakvoća koja im je priskrbila glas i prodaju diljem čitavog svijeta. (Zadarski zbornik, 1964.)* Jedan takav veliki proizvođač, Luxardo, sazidat će pod kraj stoljeća veliku tvornicu na obali koja je ostala i kasnije pod novim nazivom Maraska. U glavnoj zgradi osim pogona za proizvodnju nalazili su se i stanovi iste obitelji Luxardo koja je vjerojatno u to doba naručila i neorokoko sobu u stilu venecijanskog barocchetta. Devetnaesto stoljeće odredilo je novu kompoziciju prilikom izrade sobnog namještaja koji do tada nije postojao kao cjelina kakvu danas poznajemo. Sve ostalo, oblik, ornamenti i slikarije, gotovo je identično ovakvom namještaju iz 18. st. Nova kompozicija stvorila je namještaj spavaonice koji se sastojao od dva noćna ormarića, kreveta za jednu osobu ili bračnog kreveta, komode i ogledala te, kao u ovom slučaju, pridruženog mu baldahina.